

Дослідження соціальних конфліктів в рамках проекту "Розробка пілотної моделі картографування соціальних конфліктів на прикладі п'яти районів півдня Одеської області"

Звіт

За результатами фокус-групових досліджень з метою виявлення соціальної напруженості в південному регіоні Одещини щодо існуючих протиріч і потенційно конфліктних тем, які можуть привести до реального конфлікту.

Фокус групи (далі ФГ) були проведені в п'яти районах Одеської області, а саме: Ренійському, Кілійському, Болгарському, Ізмаїльському і Татарбунарському. Для участі були відібрані активні представники громад (громадські активісти, журналісти, представники влади, освіти і етнічних меншин).

Вступ

Питання про напруженість і соціальні конфлікти сприймаються респондентами, насамперед, як можливість висловити **всі** існуючі проблеми. В основному відповіді представляють собою обурення з приводу **погіршення фінансового стану населення, низького рівня пенсій і зарплат, високих цін на комунальні послуги, стан доріг, низької якості медичних послуг, недовіри до влади, як місцевої, так і центральної, відсутність діалогу влади з громадою, корумпованість держорганів всіх рівнів, «вимирання села», низький рейтинг довіри до правоохоронних органів, інформаційний вакуум щодо реформ (медичної, освітньої, адміністративно-територіальної).**

** Очевидно, що в цілому соціальна напруженість представлених районів збігається з загальнонаціональними проблемами. Ситуація вкрай гостра в цілому по країні і Одеська область не унікальна.*

Проблема «земельного питання»

В даному блоці були зафіксовані дуже серйозні побоювання жителів зазначених районів з приводу «переділу» землі. За словами респондентів, у населення відсутня інформація про реформи, особливо турбує жителів районів питання продовження мораторію на продаж землі, це створює плутанину в головах жителів громади і призводить до необдуманих дій.

За словами учасників ФГ відбуваються **правопорушення**, почастишали останніми роками рейдерські захоплення земель із застосуванням вогнепальної зброї, особливо серед фермерських господарств. Так само поширеними стають обміни паїв на інше майно, судові рішення про визнання неоформлених договорів або підміни підписів пайовиками.

- «Земля завжди була причиною не тільки конфліктів, але і воєн! Часто, місцевий селянин бігає по 10 років щоб оформити шматок землі, який йому належить, а деякі люди зі сторони протягом півроку отримують навіть державні акти і всі документи!», «Конфліктна ситуація навколо землі у нас постійно. Як тільки приходить новий голова адміністрації, то спочатку він запитує де та у кого земля? Напружує всіх без винятку!».
- «Ви, хлопці не потрібні, а потрібна ваша земля!!!! Ваш порт не потрібен, а потрібна його територія!», «Гостро стоїть земельне питання. Партія відомого колишнього нардепа віджимає у людей дуже грубо землі, яскраво, з автоматами. Нічого не бояться. Люди обурюються, але бояться, адже це роблять ті депутати, за яких ми голосували, повірили їм, але вже пізно. На землі простих селян приїжджають люди зі своїми тракторами і починають орати, незважаючи на те, що у селян на руках є документи на землю.»

Питання децентралізації.

Основні побоювання:

- відсутність технічного забезпечення для успішної імплементації медичної реформи;
- відсутність фахівців/професійних кадрів (після передачі повноважень на місця);
- побоювання з приводу «центральної садиби», несправедливого розподілу ресурсів, в тому числі водних;
- побоювання з приводу етнічних конфліктів в разі об'єднання;
- побоювання втрати робочих місць;

В цілому присутнє **негативне** ставлення до процесу об'єднання громад. Розуміючи неминучість реформи децентралізації, населення продовжує займати якусь відсторонену позицію: «не чіпайте нас, ми самі розберемося», «села в нашому районі самодостатні, а реформа передбачає об'єднання сіл не великих, наші до таких не належать».

При цьому очевидно, що місцева влада не виконує свої прямі обов'язки щодо інформування населення, відповідно населення мало інформоване про позитивні сторони реформи. Умовно кажучи, люди не бачать своєї особистої вигоди в об'єднанні. **Люди не залучені в процеси прийняття рішень, відсутній діалог «влада-громада».**

Але варто зазначити, що відповідальність лежить не тільки на представниках влади, самі учасники фокус-груп говорять про те, що присутня масова пасивність населення, патерналізм. Також одним з факторів опору реформі децентралізації є **низький рівень освіти і правової культури населення.**

- «Не факт, що центральна реформа доноситься місцевою елітою до населення в повному обсязі. Зараз я говорю про територіальну реформу. Ті думки, які були у її організаторів, населення півдня Одеської області категорично не сприймає! Це пов'язано і з положенням місцевих еліт.»
- «Навіщо об'єднувати 2 села з гагаузами і болгарами? Якщо порізно вони живуть мирно і взаємодіють добре?!»
- «Давайте візьмемо 2 села: Городнє і Нові Трояни - це болгарські села. Але є між селами суперництво: хто дасть більше урожай, чия школа краща виступить на змаганнях. У них позитивне суперництво. І ось уявіть, що об'єднуються ці 2 села - і ніхто не хоче, щоб ними командував їх же суперник. Ці села великі 3-5 тисяч

населення. Або маленькі села, яких хочуть об'єднати з великими. Лікарня далеко, як дітей в школу возити взимку - про це хтось подумав?»

Екологічна проблема

Екологічна ситуація викликає серйозні побоювання. **У деяких районах вона досить небезпечна.** На думку учасників фокус-груп, є реальна загроза поширення інфекції (бродячі собаки, шакали, африканська епідемія свиней). Окремо відзначимо існуючу проблему сміттєзвалищ.

- *«У п'ятницю ми були в Лебедівці і вперше в житті я почув, як виють шакали. Місцева жителька розповіла, що шакали виходять спокійно на дорогу, не боячись ні людей, ні їх криків, а це ознака того, що у тварини сказ».*
- *«Проблема бродячих собак, яка може призвести до епідемії чуми і сибірки, так як у нас напрямок свиновози. У Вишневому вивозяться кістки свиней просто в лісосмуги, не закопуючи і бродячі собаки просто їх розтягають. Уже в селі рано вранці вийти небезпечно. І все це знають прекрасно. Наша екологія страждає. Собаки становлять небезпеку також для дітей!»*
- *«Звалище у нас вже добирається до міста. А там на околиці люди ж займаються сільським господарством, тримають корів. Це дуже лякає ще й тому, що бродячі собаки все зі звалища розтягують по місту».*

Міжетнічні протиріччя

У досліджуваних районах міжетнічні конфлікти не виявлені. Респонденти стверджують, що вони потенційно можуть мати місце, але першоосновою їх виникнення є політичні маніпуляції та зловживання владними повноваженнями, тобто «економічні протиріччя можуть спровокувати і національне питання». В основному всі національні спільності взаємодіють один з одним досить активно всередині громад.

Традиційно відзначимо наявність конфліктів з представниками ромської національності.

- *«Останнім часом, коли почали підніматися питання про національності, то вже вони самі роблять конфлікт між нами! А навіщо??? Ви візьміть і покращить життя цих людей, побудуйте дороги, дозвольте говорити рідною мовою, дайте гідні зарплати і люди будуть жити в мирі та злагоді. Це ж все штучне «взбудоражіваніє» людей!»*
- *«Сподіваюся, що міжетнічних конфліктів в Бессарабії як не було, так і не буде».*

Конфлікти з приводу комунікації населення з органами державної влади та місцевого самоврядування

На думку респондентів, має місце відсутність діалогу населення і влади, відсутність відповідальності у представників влади. Виходячи з суджень учасників ФГ, створюється враження, що влада живе в іншому, окремому від громади світі. Влада вирішує свої проблеми, населення - свої.

Як і раніше не проводяться громадські слухання, або проводяться, але з порушенням Закону і лише в передвиборчий період.

Протиріччя, пов'язані з реформою освіти/обов'язковості навчання українською мовою.

В цілому ставлення позитивне, практично всі згодні з думкою про те, що українська мова повинна мати статус «обов'язкової».

- *«Навчання дітей нацменшин - це право на Україні, яке прописано в Конституції. Для нас це життєво важливо зберегти навчання на рідній мові».*

Проблемна ситуація, на думку багатьох респондентів, полягає у відсутності умов для вивчення державної мови дорослих людей, які звикли використовувати недержавну мову, але мають бажання її вивчити.

Під час дослідження було зафіксовано певне «побоювання» втрати мови:

- *«Для жителів Бессарабії повністю перехід в освіті українською мовою загрожує загибеллю рідних мов румунів, гагаузів, болгар, загибеллю культури».*

Окремі кейси сформували думку про те, що мовне питання так само стало інструментом для дестабілізації ситуації в регіоні.

- *«Коли у держави немає економіки і воно не знає, що запропонувати людям, воно піднімає то питання про релігію, то про мову! Питання про мову таке ж штучне, як і те що ми з вами вже обговорювали! Парадокс системи в тому, що 80% населення України розмовляє російською мовою і комусь захотілося з цим боротися!»*
- *«Але в зв'язку з останніми змінами в законодавстві, у нас завжди є початок реформи, але ніколи немає її закінчення. Одна реформа поглинає іншу, а це все пов'язано з економічною нестабільністю. Для жителів Бессарабії повністю перехід в освіті на українську мову загрожує загибеллю рідних мов румунів, гагаузів, болгар. Навіть при СРСР такого знищення національних меншин не було! На тлі боротьби з русифікацією суспільства поглинаються і знищуються мови національних меншин і корінних народів».*

Ставлення до надання УПЦ Томосу про автокефалію/статусу автономної і незалежної національної церковної одиниці.

В цілому відсутні негативні думки з приводу створення незалежної Української церкви. Але, варто зазначити, що респонденти були обережні в своїх висловлюваннях, а саме: **питання релігії було озвучене як «особисте» і навіть «інтимне».**

Так само простежується думка про те, що релігійне питання може стати інструментом політичних маніпуляцій. При цьому практично всі респонденти вказують на те, що **релігійні права не порушені.**

- *«Це злочин і чиста політтехнологія сьогоденного дня».*
- *«Я вважаю, що це питання тісно пов'язане з політикою. Ми в церкву йдемо не молитися Києву або Кремлю, а йдемо молитися Богу! Я скажу, що коли політика і церква змішалися - то відразу починається дурдом».*
- *«Релігія не повинна бути політизована!»*

Проблема інформаційної забезпеченості

Суперечність полягає в тому, що основним джерелом інформації в районах залишаються чутки, так зване «сарафанне радіо». Так само **респонденти фіксують відсутність незалежних ЗМІ і професійних журналістів в регіоні.**

Жителі встановлюють супутникове телебачення, де у **вільному доступі транслуються російські канали.**

- *«В Ізмаїлі проблема незалежного ЗМІ. Як правило, вони завжди знаходяться або під якоюсь політичною силою, або любіють чийсь інтереси. Всі ресурси дублюють один одного: фейсбук, інтернет, соцмережі. "Роздути" новину можна за годину!».*
- *«Чутки і домисли є все-таки теж джерелом інформації».*
- *«У нас в основному дивляться російське телебачення через тарілки, вірять чуткам».*

Проблеми, пов'язані з розвитком районів перешкоди співпраці з міжнародними організаціями.

В цілому присутні позитивні експектації з приводу залучення міжнародних організацій. Респонденти бачать вирішення багатьох проблем за допомогою інвестицій - наприклад, створення робочих місць. На їхню думку, міжнародні фонди можуть допомогти інвестуванням у виробництво по переробці продукції, яка вирощується в регіоні. Таким чином можливо вирішиться проблема з «вимиранням села». **Більшість учасників фокус груп стверджують, що інвестори не досягають своїх цілей через бюрократію місцевих органів влади і її ж корумпованість.**

Так само учасники фокус груп наполягають на тому, що ніяка зовнішня сила не допоможе, поки не буде місцевих лідерів, потужної команди професіоналів в регіоні, а це можливо лише після зміни влади, розробки стратегічного плану і знищення корупції.

Медицина/ставлення до реформи.

У населення відсутня інформація з приводу реформування системи охорони здоров'я. З одного боку, інформаційний вакуум пов'язаний з безвідповідальністю і бездіяльністю осіб, які повинні інформувати жителів, з іншого боку - населення пасивно «застрягло в радянському часі і чекає, поки за нього щось зроблять!». Так само учасники ФГ фіксують **кадрову проблему, яка пов'язана в першу чергу, з мінімальною заробітною платою і міграційними процесами**, що активно відбуваються в даних районах.

- *«Зараз один лікар на три села. Ось в Озерному 5 тисяч населення. Вона хороший лікар, але їй сказали, що «все, ви не маєте права на більшу кількість договорів». Куди йти решті населення? З кого вибирати, якщо вона всього лише одна і у неї вже перевищено ліміт?»*
- *«Дуже не вистачає знань про медичну реформу! І люди і не хочуть їх отримувати! Люди у нас дуже пасивні і не готові самі робити щось для себе ж! У багатьох людей до сих пір немає мобільних телефонів і відповідно інтернет їм не доступний».*

- *«Потрібні лекції та тренінги, які допомагають людям усвідомити, що за вікном нові реалії і нове життя, що не вийде працювати старими методами... Зараз потрібно самому піднімати свою дупу і робити справу».*

Міграція

Учасники ФГ одноголосно висловлюють стурбованість з приводу колосального відтоку - «виїжджає» молодь. Відзначається, що таким чином відбувається «вимирання сіл».

На думку респондентів, молоді люди, які виїжджають в інші країни для здобуття вищої освіти не планують повертатися в своє рідне місто, скоріше вони докладуть максимум зусиль, щоб залишитися в Європі, Росії або Туреччині. Основні причини - відсутність робочих місць, низька оплата праці, негативне сприйняття/експектації від майбутнього громади, міста і країни в цілому.

- *«Дуже мало молоді в селі залишається. Скоро села почнуть гинути. Залишають навіть будинки з меблями і їдуть. У нашому селі 200 будинків покинуто».*
- *«Вже більше 20 років болгарські діти, які хочуть отримати гідну європейську освіту можуть безкоштовно навчатися в Болгарії. Поодинокі випадки, які повертаються додому, влаштовуються працювати навіть не по своїй спеціальності. Болгари їдуть подалі в Європу, а наші їдуть спочатку в Болгарію, а потім теж далі. Багато влаштовуються працювати на хороші посади і в Іспанії, і в Англії, мають можливість купити квартиру або будинок. Дівчинка з Кубею закінчила Софійський універ і працює у Франції банкіром. І напевно чи вона коли-небудь повернеться додому».*
- *«Зараз я знаю, що виїжджають шість сімей молодих - хто в Польщу, хто в Канаду, хто до Києва і Одеси. Мої діти теж збираються їхати до Польщі. Багато хто їде в Росію. Їх засуджують і кажуть, що як ви можете, це ж наш ворог? Вони відповідають, що коли наша країна забезпечить нас роботою, тоді й повернемося! В основному, звичайно їдуть працювати робочими спеціальностями, але там оплата праці гідна. Майбутнього у нашого міста просто немає!».*

Бракує професійних кадрів катастрофічно. Краща молодь після закінчення школи їде з району і не повертається. Немає хороших лікарів, педагогів, слідчих, чиновників, їх просто ніде взяти. Рівень управління, компетентності всюди дуже низький.

Проблема довіри до правоохоронних органів.

Як і в цілому по Україні (рейтинг довіри носить негативний характер), в зазначених районах Одеської області фіксується вкрай низький рівень довіри до правоохоронних органів, до поліції, зокрема. На думку респондентів, **поліція не виконує свої функції в належному обсязі, або виконує частково.**

Основні причини описаної вище ситуації учасники ФГ бачать в наступних факторах:

- відсутність професійних кадрів.
- відсутність фінансування.

- корумпованість системи.

Окремо варто звернути увагу на високу криміногенну обстановку в м. Кілія, пов'язану з збутом наркотичних препаратів і спробами місцевого населення боротися з корумпованістю і «кумівством» поліції та місцевої влади.

- *«Ми всі не довіряємо ні судам, ні поліції, але коли щось трапиться, то біжимо до суду або в поліцію, хоча знаємо, що нічого не вирішиться! Роботу правоохоронних органів оцінюю незадовільно».*
- *«Хочу сказати, що проблема поліції в тому, що молодь хоче, прагне - але немає школи хорошого навчання. Зараз ще гірше стало. Поліція зупинилася на патрульно-постовій службі! А вища і середня ланка як була, так і залишилася старого гарту (корумповане)!».*
- *«У нас один дільничний на чотири села, одна машина (його власна), в бак наливає бензин і платить зі своєї кишені. Як може людина один догодити всім, коли він на виклику в одному селі, а подія в четвертому селі? Як і від кого нам чекати допомоги? Сама система така, співробітників мало, фінансування мало. Один дільничний фізично не може обслужити чотири села, так як він просто людина!»*
- *«Це стосується і сільських рад, і поліції, і нашої адміністрації, і облміністрації - риба гниє з голови! Міняти треба верхівку, тоді може і свідомість зміниться!».*

Кілія:

- *«У нас через кожні 2 квартали точка з продажу наркотиків, яку "кришує" наша поліція. Навіть якщо наркотику продають роми, то їх все одно "кришує" поліція. За школою кожен день можна побачити купу шприців. Де ці правоохоронні органи, які повинні за цим стежити? Люди вже самі ловили наркоманів і дилерів - і нічого, наркоман полежає в лікарні і знову за своє».*

Рекомендації учасників ФР для поліпшення ситуації в районах:

- підвищення професіоналізму місцевої влади;
- активізація населення шляхом різних тренінгів/семінарів, в тому числі за участю міжнародних організацій;
- підвищення участі громадян в прийнятті рішень на місцевому рівні;
- взаємодія влади і громадських організацій;
- особиста зацікавленість місцевої влади в позитивних змінах;
- наявність інвестиційного клімату;
- захист і безпека для населення;
- робочі місця для молоді.
- інформаційне роз'яснення реформ для населення.

Дане дослідження було проведено в рамках проекту "Розробка пілотної моделі мапування соціальних конфліктів на прикладі п'яти районів півдня Одеської області" реалізувався Громадською організацією «Регіональний аналітичний центр» спільно з Програмним офісом Форуму громадянської служби миру (forumZFD) в Україні.